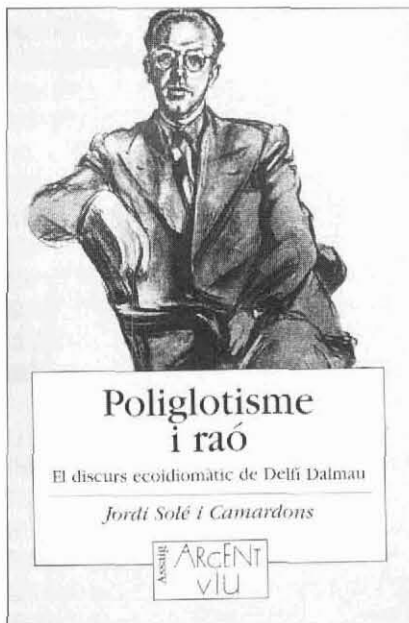

Un gran pedagog i lingüista

per Núria Ventura

SOLÉ I CAMARDONS, Jordi
Poliglotisme i raó: El discurs ecoidiomàtic de Delfi Dalmau
 Pagès Editors, Lleida 1998,
 «Argent viu», núm. 34.

Albert Jané ha escrit el pròleg a l'estudi que Jordi Solé i Camardons dedica a Delfi Dalmau i Gener (1891-1965), pedagog i lingüista. Després d'haver advertit que és reticent a la freqüència amb què, a casa nostra, es recorre a la presentació de grans figures com a injustament oblidades i a les quals sembla que imprescindiblement calgui dedicar centenaris per a rescatar-les de l'oblit, reconeix que hi ha casos de persones l'obra de les quals, sigui en l'àmbit que sigui, ha anat quedant silenciada o almenys no ha estat prou reconeguda. Aquest és el cas de Delfi Dalmau, sobre qui ningú no s'havia decidit, fins ara que ho ha fet Solé i Camardons, a analitzar l'obra. Celebra, doncs, que ara Solé i Camardons doni a conèixer l'obra i el pensament de Delfi Dalmau, que tenen, a parer seu, una significació i un lloc específic en la història de la nostra pedagogia i de la nostra lingüística. L'autor esmentat ho ha fet partint del seu interès per la sociolingüística, una disciplina de què considera Delfi Dalmau com a precursor. Ell mateix ens presenta el seu estudi com el primer assaig sobre l'obra i el pensament de Delfi Dalmau i Gener. El seu assaig ha consistit a descriure d'una manera ben àmplia el contingut del pensament de Dalmau, una descripció extreta de la lectura exhaustiva i la conseqüent interpretació dels seus textos, de cara a

posteriors particularitzacions d'anàlisi. Ara bé, no s'està de dir que, de tot el discurs de Dalmau, allò que més li interessa de remarcar és que té prou arguments per a situar-lo entre els precursors de la sociolingüística en general i de l'ecoidiomàtica en particular. Tot a partir de dos objectius: d'una banda, descriure la vida, l'obra i el pensament de Dalmau i, de l'altra, centrar-se en la repercussió que poden haver tingut les seves idees sobre els idiomes i les ideologies de les comunitats lingüístiques. I encara un tercer objectiu: incloure Delfi Dalmau en la llista de lingüistes catalans que des de 1857 a 1937 han fet les aportacions més importants a la lingüística i a la sociolingüística, seguint l'estudi que, en aquest sentit, presentà Brauli Montoya l'any 1990: *Coneixement i conreu de la Lingüística General als Països Catalans*.

Solé i Camardons ens fa adonar que la posició de Dalmau en defensa d'un catalanisme d'inspiració wilsoniana, en el sentit de potenciar el reconeixement de les nacions, per a les quals cal reclamar llibertat i autodeterminació, propicia que els articles periodístics que escriu des d'aquest vessant se centrin en l'anàlisi de la situació sociolingüística i a insistir en la necessària negativa a la imposició de l'espanyol a Catalunya, entenent que la llengua nacional de Catalunya ha

de ser la catalana. El mateix Delfi Dalmau conceptua, d'entrada, les seves reflexions sociolingüístiques de «pedagogia lingüística», unes reflexions que, a parer de l'autor d'aquest assaig, tenen un caràcter ètico-filosòfic. I assegura: «... en el camp de la sociolingüística està convençut que la situació sociolingüística planetària evolucionarà cap a l'igualitarisme lingüístic i la promoció de totes les llengües no establertes ... » Dalmau mateix, en l'article *Poliglotisme*, aparegut a la revista *Clarisme* l'any 1933, afirma que sols hi ha una alternativa per a assolir l'igualitarisme lingüístic: «... produir-se cadascú en l'idioma propi o en una llengua internacional neutra ... »

L'esmentat autor analitza el discurs ecoidiomàtic de Dalmau a través d'una colla d'articles apareguts en publicacions diverses, entre els quals cal destacar els següents: *La llengua dels catalans* (1918), en què aquest lingüista i pedagog estableix una relació entre la identitat lingüística i la identitat nacional i la identitat sociolingüística, una consideració territorial, en definitiva, del fet lingüístic; *Una hora suprema* (1922), en el qual critica l'actitud dels pares que porten els seus fills a estudiar en col·legis, principalment de monges, on ensenyen en espanyol. Aquí se serveix d'un argument etnolingüístic en considerar que hi ha una naturalesa catalana que és consubstancial als infants de Catalunya; *El conflicte de les llengües*, on d'una manera intuïtiva i sense esmentar-lo, introduirà un dels conceptes fonamentals de la sociolingüística moderna, el concepte central de l'ecoidiomàtica: *el conflicte lingüístic*; en un article que va escriure l'any 1922, a propòsit d'un congrés d'estenografia, descriu precisament *la norma d'ús* que hi va observar: «... davant la presència de quatre castellans, tothom amaga la catalanitat i tothom la dubta ... » Hi descriu, doncs, com assenyala l'autor de l'assaig, dos altres fenòmens sociolingüístics clau: la *norma d'ús*, que en aquest cas convida a deixar de banda l'ús de la llengua pròpia, i *l'ocultació* de la realitat idiomàtica conseqüent.

En aquest mateix article, d'acord amb el que la sociolingüística i el modern discurs ecoidiomàtic català anomenen *necessitat d'ús lingüístic*, Solé i Comardons adverteix que Dalmau usa els conceptes *actiu* i *passiu*, dos conceptes que, al cap de deu anys, ell mateix definirà com a *poliglotisme actiu* i *poliglotisme passiu*.

També mereix una atenció especial, sempre seguint l'autor de l'assaig que comentem, el qual es fixa sobretot en la reflexió sociolingüística que hi descobreix, l'opuscle *Tragèdia íntima de l'estudiant català* (1936). Dalmau hi denuncia el fet que la política ha interferit en els drets lingüístics dels joves catalans, i assegura que les qüestions lingüístiques no s'han d'interferir amb la política, sinó que s'han de resoldre mitjançant la pedagogia. Proposa als estudiants d'adoptar una actitud activa de dinamització i normalització de l'ús del català, bo i deixant clar que la seva proposta no és únicament «una qüestió de patriotisme, sinó un problema de cultura, de pedagogia i de lingüística».

En el llibre *Polèmica*, qualificat de llibre de combat intel·lectual, concretament en la segona part, presenta la tesi que ampliarà en el llibre *Poliglotisme passiu*. Hi critica «la política lingüística planetària i l'ordre sociolingüístic dominant i establert a nivell mundial, que empeny els parlants a aprendre idiomes mitjançant didàctiques d'aprenentatge actiu, que interfereixen el bon ús del propi idioma i fan el joc als imperialismes de les llengües dominadores». Considera que el desigualitarisme lingüístic ha estat la causa, el desencadenant, de les agressions polítiques. Hi denuncia alhora dos factors que desencadenen la deslleialtat lingüística: els endògens i els exògens, l'actitud de deserció dels mateixos parlants i la pressió exterior que força a fer-ho. Descriu, en definitiva, com assenyala l'autor, allò que en sociolingüística ha estat definit com a *normes d'ús lingüístic*. I critica contundentment «la pretensió absurda, antipedagògica i antilingüística del poliglotisme actiu de produir-se en llengua aliena».

El llibre *Poliglotisme passiu*. Publicacions La Revista (1936), és, en realitat, una síntesi, però molt completa, de tot allò que sobre pràctica pedagògica, pensament lingüístic i sociolingüística –ecoidiomàtica, doncs– havia anat exposant en articles i publicacions diverses, segons conclou Solé i Comardons. A parer d'aquest autor, el llibre en qüestió es pot considerar el primer assaig en català fet amb un enfocament sociolingüístic –si exceptuem algunes aportacions d'A. Galí, J. Yxart i Joaquim Cases-Carbó–. No endebades Dalmau hi planteja molts dels conceptes que, passats els anys, la sociolingüística divulgarà. Amb tot, assenyala que té un caràcter interdisciplinari. Es tracta d'un discurs que ell qualifica d'ecoidiomàtic. La tesi del llibre, el poliglotisme passiu, adverteix que no s'ha de confondre ni amb plurilingüisme ni amb multilingüisme, ja que aquests dos conceptes es refereixen a l'ús de la llengua en el context de la societat (unes determinades societats funcionen en llengües diferents), mentre que el terme *poliglotisme* fa referència sobretot a l'individu, al fet de ser poliglòt i a les conseqüències que això mateix provoca.

En conclusió, Solé i Comardons ha presentat Dalmau com a precursor de la sociolingüística, entenent com a tal disciplina aquella que considera els fets lingüístics com a produïts, mantinguts i modificats per l'acció social, per l'ús, i entenent també que la intervenció en aquest ús és necessària, alhora que inevitable. I dedueix que precisament Delfi Dalmau feia propostes d'intervenció. Potser també convé ara de fer referència a la definició que l'autor proposa per al terme *idiomàtica*: «... tots aquells discursos que s'interessen per algun dels quatre aspectes de l'ús idiomàtic següents: l'ecologia del model de llengua, l'ecologia dels usos i actituds lingüístiques interpersonals, l'ecologia de les funcions socials de l'idioma i l'ecologia dels contactes interidiomàtics internacionals. En termes de Delfi Dalmau, l'ecoidiomàtica és la pedagogia lingüística.»

El fet que, des de molt jove, Dalmau coneguï set idiomes i, a més a més, l'esperanto, condicionarà que ben aviat s'interessi per les reflexions ecoidiomàtiques, explica Solé i Comardons. Ser poliglòt, doncs, li facilitarà la crítica d'aquest mateix fenomen. No cal dir que sempre es va distingir per ser un gran propagandista de la llengua internacional esperanto, un ideal que mai no abandonà. Escrigué molts articles en aquesta llengua, i en l'any 1909 assistí al Congrés Universal d'Esperanto celebrat a Barcelona. En articles com, per exemple, *El problema de les llengües* (*La Veu de Catalunya*, 1922) assegura que per a ell «l'actitud de l'imperialisme lingüístic espanyol només té una solució digna, que condueix indefectiblement a la llengua internacional, l'esperanto». Entén, d'altra banda, un cop defensada la seva tesi sobre el poliglotisme passiu, que no és encara una solució prou general ni prou fàcil i eficient, i per això és esperantista. De cara a l'igualitarisme lingüístic, enfront del conflicte lingüístic i com a alternativa proposa de «reduir a passiu tot el poliglotisme necessari mentre no s'imposi –segons ell– la solució lògica i total que ofereix l'esperanto».

Pel que fa a les idees filosòfiques de Dalmau, s'inscriuen, seguint l'exposició del seu biògraf, en la línia de l'anomenada filosofia del sentit comú, però d'acord amb una complicada interacció de forces: «Dalmau barrejarà elements de la filosofia del sentit comú amb influències del radicalisme modernista, del noucentisme i de l'utopisme, de l'universalisme esperantista i de l'anarquisme.» I encara, com a variant d'aquesta filosofia del sentit comú, cal parlar del *llibertadanisme*, terme emprat per Dalmau com a sinònim de *senyisme*, basat en l'ètica o la moral, la lògica, la crítica o el rebuig de l'escepticisme, mentre subratlla les possibilitats del coneixement. En la base de la seva concepció filosòfica es complau d'aparellar conceptes que, en principi, semblen contradictoris, com fa notar l'estudiós de la seva obra: seny i llibertat, moderació i optimisme actiu, ordre i llibertat, seny i atzar, ordre i esponta-

neïtat, moral i llibertat, raó i passió, intel·ligència i voluntat, catalanisme i universalisme, etc. Equilibrar i complementar aquests conceptes a través de l'argumentació és el que Dalmau es proposava, i fer-ho sobretot amb claredat, un dels conceptes clau en la seva filosofia. Ell mateix es va inventar el mot *Clarisme*, que fa servir en diverses accions i projectes: edicions Clarisme, revista *Clarisme...* i l'usa com a sinònim també de *llibertadanisme*.

En aquesta oposició de conceptes esmentada més amunt, podem veure quina opció pren el seu catalanisme: «una voluntat de fer confluïr l'universalisme amb el catalanisme, un universalisme que sorgeix de la defensa acti-

va de l'esperantisme; es tracta d'un universalisme de base igualitària que es reflecteix en el model filosòfic de dona i home llibertadà i assenyat, en la defensa de l'escola activa i en la tasca estenogràfica. A l'altra banda hi ha la defensa de la dignitat i la promoció de la llengua catalana i les idees catalanistes», sovint fent referència a la doctrina de Wilson i a la doctrina igualitària. Solé i Comardons considera que Dalmau és també un precursor en «el camp del discurs independentista o sobiranista», radical com és en les propostes de política lingüística i de rebuig de l'imperialisme idiomàtic.

Si en *Poliglotisme passiu* hom hi pot trobar, com dèiem abans, la síntesi

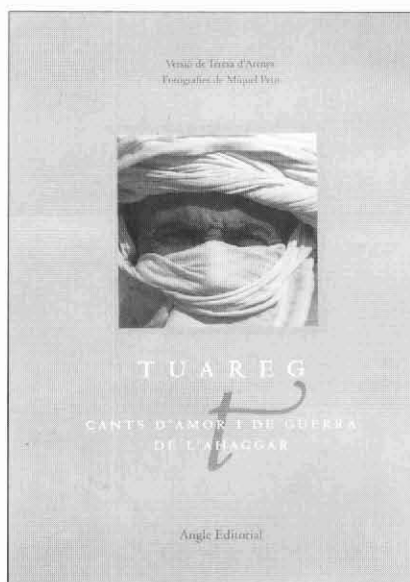
si ecodiomàtica del pensament de Delfi Dalmau, en *Aclariments lingüístics* (Rafel Dalmau editor, «Panorama actual de les idees», 1962), el seu darrer llibre, hom hi trobarà—dedueix Solé i Comardons— el seu testament ideològic, amb la clara intenció d'aclarir i orientar.

L'autor d'aquest assaig ens acosteta, magníficament, a la personalitat de Delfi Dalmau amb la voluntat de descobrir tot allò que en els seus postulats encara hi pot haver d'actualitat, i ha reeixit en la proposta de donar a conèixer i interpretar l'obra i el pensament d'aquest pedagog i lingüista. ♦

Teresa dels deserts

per Quim Gibert

D'ARENYS, Teresa
Tuareg. Cants d'amor i de guerra de l'Ahggar
Angle editorial, Manresa 1999

Enllà on es perd la línia de l'horitzó hi ha el país dels Homes blaus. Darreramerent han deixat de ser uns perfectes desconeguts, quan una empresa de fabricació d'automòbils els ha utilitzat en una de les seves campanyes publicitàries i, a més, han participat amb les seves danses en moltes festes majors. Aquests ramaders de camells i cabres del Sàhara, anomenats entre els europeus tuaregs, fa deu anys que la Teresa Bertran Rossell no els perd de vista arran de les seves recerques, la darrera de les quals ha estat la traducció poètica al català de *Tuareg. Cants*

d'amor i de guerra a l'Ahggar. Potser per això la poetessa Teresa d'Arenys, tal com és coneguda en el món editorial, quan signa alguna dedicatòria assegura que el llibre ha estat «una llarga peregrinació poètica al cor del Sàhara».

«En el buit que tot d'una m'envolta, per què, cruel Dassina, la teva mà posa una mordassa al meu bes? Per què el teu cos s'esmuny com el d'una gasela esquiva? Si és que em vols fer migrar pel teu amor encara i encara, amb l'excusa tan falsa de no conèixer-me prou, jo, el fill de la germana

de la teva mare, t'obriré el llibre dels meus dies: te'l llegiré a l'atzar, i a cada plana hi veuràs inscrit el teu nom.» Així parla el protagonista a la jove que li té el cor robat. Un amor apassionat esclata entre l'aridesa de les estepes del desert.

Els cants foren publicats amb el títol *Chants du Hoggar* (Paris, 1924) per A. Maraval-Berthoin, segurament un colon francès d'Algèria (en el sud d'aquest estat hi ha l'accidentada regió de l'Ahggar). Un cabdill *amazigh* podria ser l'autor dels textos redactats originalment en *tifinagh* (una mil·lenària escriptura nord-africana) a partir de la tradició oral.

La lírica i l'èpica es donen la mà al llarg d'unes pàgines que et permeten d'iniciar el lector a l'entorn de l'Amazighia, uns pobles nòmades que des de temps immemorials s'han mogut entre l'Atlàntic saharià i el Mar Roig sudanès. Malauradament, la pseudo-modernitat dels estats africans ha esquinçat una identitat «condemnadada a la in-existència política», tal com afirma la traductora arenyenca.

El llibre queda arrodonit amb unes bellíssimes imatges de Miquel Petit, profund coneixedor de l'Àfrica. I ençeta una col·lecció de literatura d'Angle Editorial. ♦